

YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL

HTTP://DERGIPARK.ORG.TR/PUB/YEGAH

e-ISSN: 2792-0178

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received : 26.03.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted : 15.05.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2025

DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1666163>

e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

ÇANKIRI YÂRAN TÜRKÜLERİNİN İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

DİNÇER, Sezer¹

ÖZ

Çankırı Yâran sohbetlerinde müzik ve edebiyat, temel unsurlar olarak yer almakta ve sohbetlerin ayrılmaz bir parçası olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada, TRT Halk Müziği repertuarında yer alan, Çankırı yöresine ait türküler belirlenmiş ve Çankırı Valiliği Yâran Kitabında belirtilenler ile karşılaştırılıp tespit edildikten sonra notasına ulaşılan 33 adet türkü betimsel tarama yöntemiyle incelenmiştir. Türküler konu, makam ve usûllerine göre detaylı bir şekilde sınıflandırılmıştır. Çankırı yöresine ait Yâran türkülerinde en çok işlenen temaların aşk, ayrılık ve gurbet olduğu, bunları toplumsal olaylar ve düğün temalarının izlediği tespit edilmiştir. Makam olarak Hüseyini makamı ön planda olup, en yaygın ölçü birimi 4/4'tür. Çankırı yöresindeki türkülerde en yaygın makamlar Hicaz, Segâh ve Uşşak olup, daha az kullanılan makamlar arasında Karcığâr, Karcığâr Zemzeme, Mahur, Pençgâh, Zavil ve Hüseyinî-Karcığâr yer almaktadır. Elde edilen bulgulara göre uzun havalar yer alsa da, belirli bir disiplin ve gelenek çerçevesinde, oyun havalarının daha çok kullanıldığını görülmüştür. Çankırı Yâran kültüründeki türkülerde, ölüm teması yerine dayanışma, dostluk ve eğlence gibi pozitif değerlere odaklanıldığı gözlemlenmiştir.

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, ssezerdincer@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4239-280X>

Anahtar Kelimeler: Türk halk müziği, çankırı yâran geleneği, çankırı yâran türküleri, yâran, türkü.

ANALYSIS OF ÇANKIRI YÂRAN FOLK SONGS IN TERMS OF CONTENT

ABSTRACT

Music and literature are essential elements in Çankırı Yâran conversations and are known to be an integral part of the conversations. In this study, 33 folk songs belonging to the Çankırı region, which are included in the TRT Folk Music repertoire, were identified and compared with those specified in Çankırı Governorship's Yâran Book, and 33 folk songs whose notes were reached were analyzed through a descriptive scanning method. The Folk songs were classified in detail according to their subject, tone and measure structure. It was determined that the most common themes in the Yâran folk songs of Çankırı region are love, separation and expatriation, followed by social events and wedding themes. The Hüseyinî tone is at the forefront and the most common measure structure is 4/4. The most common tones in folk songs in Çankırı region are Hicaz, Segâh and Uşşak, and the less common maqams are Karcığar, Karcığar Zemzeme, Mahur, Pençgâh, Zavil and Hüseyinî-Karcığar. According to the findings, although there are Uzun Hava pieces, it has been observed that 'Oyun Havası' (folk dance songs) are mostly used within the framework of a certain discipline and tradition. In the folk songs in Çankırı Yâran culture, it has been observed that instead of the theme of death, the focus is on positive values such as solidarity, friendship and entertainment.

Keywords: Turkish folk music, çankırı yâran tradition, çankırı yâran folk songs, yâran, turkish folk song.

GİRİŞ

Türk halkı, Türkiye'nin zengin kültürel mirasını yaşatırken, duygularını en samimi şekilde dile getirdiği türkülerine özel bir değer vermiştir. Derin bir kültürel ve tarihi geçmişe sahip olan Türkler, günlük yaşamlarında yaşadıkları olayları ve duyguları türkülerine yansıtmıştır. Bir türkünün ortaya çıkış nedeni, işlenen konu ve bu konuların türküde nasıl şekillendiğini incelemek, halk kültürünü anlamak ve bu kültüre katkıda bulunmak açısından büyük önem taşımaktadır (Kurt, 2016: 303).

Türküler, doğumdan ölüme, evlenmeden askerliğe kadar insan hayatının her dönemini ve bu süreçlerde yaşanan umut, sevinç, mutluluk, gurur, acı, üzüntü ve sıkıntı gibi duyguları yansıtır. Aynı zamanda düşünsel birikimleri ve kültürel değerleri de içeren geniş bir konu çeşitliliğine sahiptir.

Türküler ortaya çıktıkları coğrafi ortamın fiziki ve beşeri faktörlerden etkilenirler (Uğur, 2015: 240).

Türk halk müziği, halkın günlük yaşamını ve duygularını yansıtan, geleneksel enstrümanlarla icra edilen ezgilerden oluşur. Bu ezgilerde aşk, doğa, ölüm ve kader gibi evrensel temalar işlenerek toplumsal hafızaya aktarılır (Şakalar, 2024: 293).

Çankırı, binlerce yıllık geçmişi, özgün doğası, zengin kültürel mirası ve en önemli doğal zenginliği olan Tuz Mağarası ile İç Anadolu Bölgesi'nin küçük illerinden biridir (Gümüş, 2020: 17).

Çankırı, tarih boyunca Etiler, Paflagonyalılar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok medeniyet için önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. İlk dönemlerde Kastamonu'ya bağlı olan bu bölgenin, Paflagonya sınırları içinde yer aldığı ve Büyük İskender'in komutanları arasında paylaştırıldığı bilinmektedir (Sargın, 2014: 4).

Çankırı'da geleneksel sohbet toplantılarını temsil eden Çankırı Yâranı, şehrin kültürel kimliğinin ve yaşam tarzının önemli bir unsurudur. Bu gelenek, 2010 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi'ne dâhil edilmiştir (Gümüş, 2020: 34).

Yâran kültürü, Selçuklu döneminden Osmanlı'ya, oradan Cumhuriyet dönemine kadar miras olarak aktarılmış ve günümüzde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde toplumsal yaşam üzerinde önemli bir etki yaratmaya devam etmektedir. Bu kültür, toplumsal ilişkilerin şekillendirilmesinde kritik bir rol oynamış ve güçlü bir uzlaştırıcı etki yaratmayı başarmıştır (Göç, 2018: 60).

"Yaren" ve "Yâran" kelimeleri anlam olarak birbirinden farklıdır. "Yaren," tek bir arkadaş ifade ederken, "Yâran" birden fazla dost veya ahabp anlamına gelmektedir (Tezcan, 2004: 19'dan akt. Göç, 2018: 64).

Yâran kültüründe, dini, ahlaki ve toplumsal kurallar bütünleşik bir şekilde her bireye, dolayısıyla "yâren"e aktarılır. Bu kültürün bir gereği olarak yâranlık, belirli bir zaman dilimiyle sınırlı kalmayıp hayat boyu devam eder. Yâran, çok yönlü bir kültürel yapı olarak dinlenme, eğlenme,

yardımlaşma, eğitim, sosyal dayanışma ve güzel sanatların (musiki, edebiyat, halk oyunları) öğretilip sevilmesini sağlama gibi çeşitli işlevler üstlenmektedir (Çayır, 2011: 83).

Yâran heyeti, 24 kişiden oluşmaktadır; bunlar arasında Başağa (büyük ve saygın kişi), Başağa (küçük ve orta düzeyde maddi durumu olan kişi), 22 yâren (genç ve orta yaş gruplarındaki bireyler), getir-götür işlerini üstlenen Çavuş ve müzisyen grubu yer almaktadır (Akbıyık, 2004: 237'den akt. Gümüş, 2020: 35).

Çankırı yâran sohbetlerinde müzik ve edebiyat, temel unsurlar olarak yer almakta ve sohbetlerin ayrılmaz bir parçası olduğu açıkça görülmektedir (Çakır, 2013: 167).

Türküler, bir toplumun duygu dünyasını, yaşanmışlıklarını ve sosyal yapısını yansıtan önemli sözlü kültür unsurlarıdır. Çankırı türkülerini konu bazında incelemek, bölgenin tarihî, sosyal ve kültürel dinamiklerini daha iyi anlamayı sağlamaktadır.

Yâran kültürünün temel unsurlarından biri olan müzik, işlevsel yönüyle değerlendirildiğinde; törensel etkinliklerin düzenlenmesinde, yerel halk oyunlarının icrasında ve özellikle oyun eşliği olmadan gerçekleştirilen müzik performanslarında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu çerçevede, müziğin gelenek içerisindeki konumu yalnızca estetik bir unsur olmakla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal ritüellerin sürdürücüsü ve anlam taşıyıcısı olarak da öne çıkmaktadır (Ekim, 2009: 212).

Bayburtlu, Ulusoy Yılmaz ve Keklik Kal (2021: 482) çalışmalarında Çankırı yöresine ait 59 türkü olduğu belirtmiştir.

Yâran toplantılarında türküler, sadece yerel kültürle sınırlı kalmamakta; Orta Anadolu'nun genelini yansıtan, özellikle Çankırı havalarına benzer yapılar taşıyan türkülere de yer verilmektedir. "Oturak havaları" denilen, yalnızca dinlemeye yönelik icra edilen bu türkü gruplarında ise, hem Anadolu'nun farklı bölgelerine ait ezgiler hem de farklı bir müzik türü olan Türk Sanat Müziği şarkılarının da yer aldığı görülmektedir (Ekim, G. 2009:193).

Bu çalışmada Yâran toplantılarında söylenen Çankırı yöresine ait türkülerin, konularına göre temaları, makamsal yapısı ve usûllerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Öncelikle bu sınıflandırma ile kültürel mirası koruma, aktarma ve anlamlandırma amaçlanmıştır.

Ayrıca bu çalışma, unutulmaya yüz tutmuş türküler ve bunların taşıdığı toplumsal değerleri kayıt altına alarak gelecek kuşaklara aktarmayı hedeflemektedir. Literatürde ise halk müziği araştırmalarına kaynak oluşturmak, yöresel kimliği güçlendirmek ve Çankırı'nın müzik kültürünü daha sistematik bir çerçevede sunmak açısından önemli bir katkı olması beklenmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma, Çankırı yöresine ait Çankırı Valiliği Yâran Kitabında yer alan halk türkülerinin temaları, makamları ve usûl özelliklerini derinlemesine incelemeyi ve kültürel bağlamda anlamlandırmayı amaçlayan nitel bir araştırma olarak kurgulanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, betimsel tarama modeline dayanmaktadır. Betimsel tarama, mevcut durumun ayrıntılı bir şekilde incelenmesini ve belirli bir olgunun özelliklerinin sistematik bir biçimde ortaya konmasını amaçlar. Bu model, araştırmacının belirli bir olguya ilişkin var olan verileri toplayarak, onları analiz edip açıklamalar yapmasına olanak tanır (Karasar, 2012). Bu sayede, araştırmada ele alınan Çankırı yöresine ait Çankırı Valiliği Yâran Kitabında yer alan halk türkülerinin temaları, makamları ve usûlleri gibi özellikler derinlemesine incelenmiştir.

İçerik analizinde, benzer veriler belirli kavramlar ve temalar altında toplanarak düzenlenmiş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 227).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini, Çankırı yöresine ait türkülerin konularına göre sınıflandırılması amacıyla TRT repertuarında yer alan tüm sözlü halk türkülerini oluşturmuştur. TRT repertuarı, Türkiye'nin farklı bölgelerinden derlenmiş ve kayıt altına alınmış zengin bir müzik arşivine sahip olup, Çankırı yöresine ait türkülerin de bu arşivde yer aldığı bilinmektedir. Araştırmada örneklem olarak, Çankırı yöresine ait ve TRT THM Repertuar Kitabında kayıtlı olan 59 adet türkü seçilmiştir. Bu türküler, Çankırı Valiliği Yâran Kitabında (Absarılıoğlu, 2012: 1-24) belirtilenler ile karşılaştırılıp (34 adet) tespit edildikten sonra notasına ulaşılan 33 adet türkü değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama süreci, öncelikle TRT repertuarında yer alan Çankırı yöresine ait halk türkülerinin tespiti ile başlamıştır. Bu türkülerin listesi, TRT'nin resmi müzik arşivlerinden temin edilmiştir. Çankırı yöresine ait TRT repertuarından ulaşılan 59 türkü, Çankırı Valiliği Yâran kitabı ile karşılaştırılıp 33 adedinin Yâran geleneğinde kullanıldığını tespit edilmiştir. Bu 33 türkü detaylı bir şekilde incelenmiş, konu, makam, usûl yönüyle tek tek ele alınarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler, açıklamalarıyla birlikte sunulmuştur. Çankırı Valiliği Yâran kitabı'nda belirtilen

türkülerden Çankırı yöresine ait Trt repertuarına kayıtlı olan türküler (33 adet) şu şekilde listelenmiştir:

Sıra No	Rep.No	Türkü Adı
1	1867	Arg Altında Bendim Var
2	935	Aşkınla Perişan Yarı Görünce
3	1413	Ata Vurdum Yuları
4	1905	Bağa Girdim Üzüm Yok
5	978	Bir Gömlek Giyer Kısarak
6	1378	Bulguru Kaynatırlar (Şam Şime Şime)
7	2065	Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı
8	2061	Çarşılardan Üç Mum Aldım Yakmaya
9	1880	Çayda Yeşil Bir Kuş Var
10	546	Çıra Çattım Yanmadı
11	422	Dağdan Kestim Fındığı
12	3839	Doğdu'nun Düzüne Yağmaz Mı Dolu
13	572	Duvara Vurdum Kazmayı
14	4140	Eldivanın Kirazı
15	1002	Enteri Diktim Giymedi
16	1574	Evlerinin Önü Yıldız Piyade
17	458	Hanc'osman'ın Avlusunda Kum Kaynar
18	1906	Hanım Seccadesin Atmış Çayıra
19	1877	İlimonum Galburda
20	857	Kaçma Güzel Kaçma Ben Adam Yemem
21	2062	Kahve Yemen'den Gelir
22	1886	Kömür Gözlüm Geçti Günüm Zar İlen
23	2319	Leblebi Koydum Tasa
24	1180	Merdiven Altında Bir Lira Buldum
25	1743	Meşe Meşeye Benzer
26	1231	Pencerenin Altında
27	1907	Samsun İskele Başı
28	1248	Sergenın Başı İn Gibice
29	1246	Su Gelir Millendirir

30	806	Suya Gider Su Testisi Elinde
31	1138	Urganları Ulam Ulam Ulalı
32	1883	Yemenimi Al İsterim
33	150	Devel'oğlu Derler Geldim Yanına

Tablo 1. Çankırı yöresi Yâran türküleri (http1).

BULGULAR

1. Konularına göre Çankırı Yâran Türküleri

Bu bölümde Çankırı yöresi Yâran türkülerinin sözleri incelenerek “Aşk, Sevda, Hasret, Ayrılık, Gurbet, Toplumsal ve Sosyal Olaylar, Düğün, ölüm” temalara göre sınıflandırılmıştır.

Konu	Türkü Adı	n	%
Aşk, Sevda	Arg Altında Bendim Var Aşkınla Perişan Yarı Görünce Ata Vurdum Yuları Bağa Girdim Üzüm Yok Çarşılardan Üç Mum Aldım Yakmaya Çayda Yeşil Bir Kuş Var Çıra Çattım Yanmadı Hanım Seccadesin Atmış Çayıra Kaçma Güzel Kaçma Ben Adam Yemem Kahve Yemen'den Gelir Meşe Meşeye Benzer Pencerenin Altında Yemenimi Al İsterim Develioğlu Derler Geldim Yanına	14	42,42
Hasret,Ayrılık,Gurbet	Bir Gömlek Giyer Kısarak Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı Doğdu'nun Düzüne Yağmaz mı Dolu Eldivan'ın Kirazı Enteri Diktim Giymedi Evlerinin Önü Yıldız Piyade Kömür Gözlüm Geçti Günüm Zar İlen Samsun İskele Başı Suya Gider Su Testisi Elinde	9	27,27
Toplumsal ve Sosyal Olaylar	Bulguru Kaynatırlar (Şam Şime Şime) Dağdan Kestim Fındığı Duvara Vurdum Kazmayı Hanciosman'ın Avlusunda Kum Kaynar Merdiven Altında Bir Lira Buldum Sergenin Başı İn Gibice Su Gelir Millendirir Urganları Ulam Ulam Ulalı	8	24,24
Düğün	İlimonum Galburda	1	3,03

Toplam	33 100
---------------	---------------

Tablo 2. Çankırı Yâran Türkülerinin Konularına göre dağılımı.

Konularına göre Çankırı yöresi Yâran türkülerinin en büyük bölümünü aşk, sevdâ konulu türküler (14 türkü) oluşturmaktadır. Hasret, ayrılık, gurbet temalı türküler (9 türkü) ikinci sırada yer alırken, toplumsal ve sosyal olayları işleyen türküler (8 türkü) üçüncü sırada bulunmaktadır. Düşün konulu türküler ise sadece bir örnekle tabloda yer almaktadır.

2. Usûllerine göre Çankırı Yâran Türküleri

Usûller	Türkü Adı	n	%
2/4	Aşkınla Perişan Yarı Görünce Çıra Çattım Yanmadı Kaçma Güzel Kaçma Ben Adam Yemem Kahve Yemen'den Gelir Kömür Gözlüm Geçti Günüm Zar İlen Merdiven Altında Bir Lira Buldum Meşe Meşeye Benzer Pencerenin Altında Suya Gider Su Testisi Elinde	9	27,27
3/4+4/4	Leblebi Koydum Tasa	1	3,03
4/4	Arg Altında Bendim Var Ata Vurdum Yuları Bağa Girdim Üzüm Yok Bulguru Kaynatırlar (Şam Şime Şime) Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı Çarşılardan Üç Mum Aldım Yakmaya Çayda Yeşil Bir Kuş Var Dağdan Kestim Fındığı Eldivan'ın Kirazı İlimonum Galburda Samsun İskele Başı Su Gelir Millendirir	12	36,36
5/4+4/4	Enteri Diktim Giymedi	1	3,03
4/4+6/4	Doğdu'nun Düzüne Yağmaz mı Dolu Urganları Ulam Ulam Ulalı	2	6,06
9/8	Bir Gömlek Giyer Kısarak Duvara Vurdum Kazmayı Evlerinin Önü Yıldız Piyade Hanım Seccadesin Atmış Çayıra Hanc'osman'ın Avlusunda Kum Kaynar Sergenin Başı İn Gibice Yemenimi Al İsterim	7	21,21

Uzun Hava	Devel'oğlu Derler Geldim Yanına	1	3,03
Toplam		33	100

Tablo 3. Çankırı Yâran Türkülerinin Usûllere göre dağılımı.

Usûllerine göre Çankırı yöresi Yâran türküleri incelendiğinde 4/4'lük usûl %36,36'sını 12 türkû ile oluşturmaktadır. Türkülerin %27,27'sini 2/4'lük usûl, 9 türkû ile; %21,21'ini aksak usûl olan 9/8'lik 7 türkû ile oluşturmaktadır. Türkülerin %6,06'sını 4/4+6/4 usûl (2 türkû) ve her biri %3,03 ile, 5/4+4/4 ve 3/4+4/4 usûller birer türkû ile yer almaktadır. 1 türkû ise uzun hava olması nedeniyle serbest usûl olarak bulunmaktadır.

3. Makamlarına göre Çankırı Yâran Türküleri

Çankırı Yâran türkülerinin notaları makamsal olarak incelendiğinde ortaya çıkan dağılım tablo 4'te sunulmuştur.

Makamlar	Türkû Adı	n	f
Çargâh	Arg Altında Bendim Var Su Gelir Millendirir Suya Gider Su Testisi Elinde	3	9,1
Eviç	Evlerinin Önü Yıldız Piyade Yemenimi Al İsterim	2	6,1
Hicaz	Çarşılardan Üç Mum Aldım Yakmaya Hanc'osman'ın Avlusunda Kum Kaynar İlimonum Galburda Kaçma Güzel Kaçma Ben Adam Yemem Sergenin Başı İn Gibice	5	15,2
Hüseynî	Aşkınla Perişan Yari Görünce Bağa Girdim Üzüm Yok Dağdan Kestim Fındığı Duvara Vurdum Kazmayı Eldivan'ın Kirazı Hanım Seccadesin Atmış Çayıra Kahve Yemen'den Gelir Urganları Ulam Ulam Ulahı Devel'oğlu Derler Geldim Yanına	9	27,3
Segâh	Çayda Yeşil Bir Kuş Var Çıra Çattım Yanmadı Enteri Diktim Giymedi Pencerenin Altında	4	12,1
Karcığar	Kömür Gözlüm Geçti Günüm Zar İlen	1	

Uşşak	Ata Vurdum Yuları Bulguru Kaynatırlar (Şam Şime Şime) Doğdu'nun Düzüne Yağmaz mı Dolu Meşe Meşeye Benzer	4	12,1
Karcıgar Zemzeme	Bir Gömlek Giyer Kısarak	1	3
Mahur	Leblebi Koydum Tasa	1	3
Pençgâh	Merdiven Altında Bir Lira Buldum	1	3
Zavil	Samsun İskele Baş	1	3
Hüseynî+ Karcıgar	Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı	1	3
Toplam		33	100

Tablo 4. Çankırı Yâran Türkülerinin Makamlarına göre dağılımı.

Tablo 4'e göre, Hüseynî makamı türkülerin %27,3'ünde (9 türkü) kullanılmıştır. Hicaz makamı %15,2'sinde (5 türkü), Segâh makamı %12,1'inde (4 türkü) ve Uşşak makamı %12,1'inde (4 türkü) bulunmaktadır. Çargâh makamı %9,1 (3 türkü), Eviç makamı %6,1'inde (2 türkü) kullanılırken, Karcıgar, Karcıgar Zemzeme, Mahur, Pençgâh, Zavil ve Hüseynî-Karcıgar makamları %3 ile birer türküyle yer almaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Yapılan çalışmada, türkülerde işlenen temaların hem bireysel hem de toplumsal unsurlar taşıdığı görülmektedir. Toplumsal konular halk müziğinde önemli bir yer tutarken, bireysel duygular da müziğin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu bağlamda, bireysel duygular içerisinde en sık işlenen temaların aşk ve ayrılık olduğu dikkat çekmektedir. Türk halk müziğinde aşk, en yaygın temalardan biri olarak öne çıkmaktadır (Şakalar, 2024). Aşk teması, halkın duygusal dünyasını ve kültürel değerlerini yansıtan önemli bir anlatım biçimi olup, türküler aracılığıyla nesiller boyu aktarılmaktadır.

En fazla işlenen konunun 'Aşk ve Seveda' teması olduğu görülmektedir; bu tema 14 türkü (%42,42) ile öne çıkmaktadır. 'Hasret, Ayrılık ve Gurbet' teması ise 9 türkü (%27,27) ile ikinci sırada yer almaktadır. 'Toplumsal ve Sosyal Olaylar' 8 türküyle (%24,24) önemli bir yer tutarken, 'Düğün' teması yalnızca 1 türküde (%3,03) işlenmiştir. Bu dağılım, türkülerin büyük ölçüde bireysel duygular ve özlem gibi evrensel temalar etrafında şekillendiğini, ancak toplumsal olayların da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Halk müziğinde aşk teması çokça işlense de hasret, ayrılık ve gurbet temalı türküler de önemli derecede yer almaktadır. Göçler, savaşlar ve zorunlu ayrılıklar gibi toplumsal olaylarla ilişkilendirilen bu türküler halkın hafızasında derin izler bırakmıştır. Çankırı Yâran kültüründe kullanılan yöre türkülerinde ise bu temalara daha az yer verildiği görülmüştür.

Ayrıca, düğün konulu türkülerin az olması, bu kültürün duygusal ve dramatik temalar üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Halk müziğinde ölüm teması, özellikle ağıtlar aracılığıyla önemli bir yer edinmişken, bu derlemede ölümle ilgili bir temanın yer almamış olması, Yâran kültürünün dayanışma, dostluk, mertlik, eğlence ve sohbet gibi pozitif değerlere dayalı yapısının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Çakır (2013), çalışmasında Çankırı Yârân sohbetlerini, yöre insanların bir araya gelip hem eğlendiği hem de eğitim aldığı ortam olarak tanımlamıştır. Çankırı Yâran kültüründeki türkülerde, ölüm teması yerine dayanışma, dostluk ve eğlence gibi pozitif değerlere odaklanıldığı gözlemlenmiştir.

Oyun havaları, Yâran toplantılarında eğlencenin ve toplumsal kaynaşmanın bir parçası olarak kullanılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre uzun havalar yer alsa da, belirli bir disiplin ve gelenek çerçevesinde, oyun havalarının daha çok kullanıldığını görülmüştür. Türkülerde en çok kullanılan usûl, 12 türkû ile çalışmanın %36,36'sını oluşturan 4/4'lük usûldür. Bunu, 9 türkû ile çalışmanın %27,27'sini oluşturan 2/4'lük usûl takip etmektedir. 4/4+6/4 usûlü %6,06 oranında yer alırken, 3/4+4/4, 5/4+4/4 ve serbest usûlleri ise %3,03'lük eşit paya sahiptir. Bu dağılım, türkülerin ağırlıklı olarak 4 zamanlı ve 2 zamanlı usûllerle bestelendiğini, ancak farklı usûllerin de yer aldığını göstermektedir.

Türkülerin notaları makam açısından incelendiğinde, 33 türkû arasında 9'unun Hüseyini makamında olduğu belirlenmiştir. Çankırı yöresi Yâran türkülerinde en yaygın kullanılan makamın Hüseyini olması, Türkiye genelinde de türkülerin çoğunlukla bu makamda olmasıyla açıklanabilir. Hüseyinî makamı, tam perdeli makamlar arasında gerek otoritesi gerekse etkileyiciliğiyle öne çıkan bir konuma sahiptir. Tura, bu makamı diğer tüm makamlardan daha azametli, yüce ve değerli olarak nitelendirmekte; onun otoritesini vurgulayarak, diğer makam ve terkîplerin Hüseyinî makamına yönelmekten ve ona tabi olmaktan imtina etmediklerini ifade etmektedir (Kantemiroğlu, 1976–1977: 63'den akt. Kınık, 2011:459).

Hicaz (%15,2, 5 türkû), Segâh (%12,1, 4 türkû) ve Uşşak (%12,1, 4 türkû) makamları da halk müziğinde yaygın kullanılan makamlar arasında yer almakta ve bu bölgedeki türkülerde önemli bir yer tutmaktadır. Daha nadir görülen makamlar arasında Karcıgar, Karcıgar Zemzeme, Mahur,

Pençgâh, Zavil ve Hüseyinî-Karcıgar (%3,0, 1'er türkü) yer almaktadır. Bu da, halk müziğinde baskın makamların yanı sıra, bazı nadir kullanılan makamların da varlığını göstermektedir.

Çankırı Yâran Müziği'nde kullanılan makamların, 20. yüzyılın başlarına dek bölgede etkin biçimde sürdürülen âşıklık geleneğine dayalı olarak şekillenmiş bir şehir müziği formu taşıdığını göstermektedir. Bu durum, Yâran Müziği'nin yalnızca yerel bir halk müziği pratiği değil, aynı zamanda kentsel müzik gelenekleriyle iç içe geçmiş zengin bir kültürel birikimi yansıttığını düşündürmektedir (Ekim, 2009:198-199).

Genel olarak, makam dağılımı halk müziğinin geleneksel yapısına uygun bir çeşitlilik göstermektedir. Hüseyinî, Hicaz, Uşşak ve Segâh gibi makamların öne çıkması, bu türkülerde hem duygusal hem de dramatik anlatımların baskın olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca, kullanılan makamlar Anadolu halk müziğinde yaygın olan kalıplarla büyük ölçüde örtüşmekte ve bölgenin müzikal kimliğini yansıtmaktadır.

Çankırı Yâran türkülerine ve Çankırı yöresi türkülerine ilişkin çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır (Uygur, 2002; Ekim, 2009; Çayır,2011; Sargın, 2011; Çakır 2013, Yalçın 2021, Bayburtlu, Yılmaz& Keklik Kal, 2021). Bu durum, bölgenin zengin müzik kültürünün yeterince belgelememesine ve araştırılamamasına neden olmaktadır. Özellikle Çankırı'nın halk müziği repertuarı, Orta Anadolu'nun karakteristik ezgi ve ritim yapısını yansıtmamasına rağmen, bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu eksiklik, hem yerel müzik mirasının korunması hem de gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli bir boşluk oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Çankırı Yâran türkülerinin derlenmesi, analiz edilmesi ve akademik literatüre kazandırılması, hem bölgesel kültürün korunması hem de Türkiye'nin müzik mirasının zenginleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Absarılioğlu, A. (2007). *Gelenekten evrensele yâran*. Çankırı: Kayıkçı Ofset.
- Akbıyık, A. (2004). Urfa 'Sıra Gecesi'nden, Çankırı 'Yaran Meclisi'ne'. Yâran Kültürü ve Çankırı, II. *Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde (233-245. ss.). Çankırı.
- Bayburtlu, A. S. (2016). Erzurum yöresi müziklerinin kültürel özelliği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 262-278.
- Bayburtlu, A. S., Ulusoy Yılmaz, D., ve Keklik Kal, F. (2021). Türkü sözlerinde şiddet çağrıştıran ifadeler: İç Anadolu Bölgesi örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 12(45), 475-488. <https://doi.org/10.35826/ijoess.2924>

- Çakır, Ö. (2013). Çankırı'da yârân sohbetlerinin edebi cephesi yahut yârân edebiyatı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 151-20.
- Çayır, K. (2011). Çankırı Yaran meclisinde bağlamanın rolü. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 79-92.
- Ekim, G. (2009). *Çankırı yâran geleneğinin tarihî kültürel kökenleri ve müzik uygulamaları. (Yayınlanmış Doktora Tezi)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Göç, E. (2018). Yâran kültürünün kent yaşamına etkisi: Çankırı örneği. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 59-73.
- Gümüş, R. (2020). *Çankırı İli'nin somut olmayan kültürel mirası. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kantemiroğlu, D. (1976–1977). Kitâb-ı İlmü'l Mûsikî Alâ Vechi'l- Hurûfat, (TıpkıbasımTranskripsiyon- Tercüme: Yalçın Tura) İstanbul: Tura Yayınları.
- Kınık, M. (2011). Türk halk müziği kültüründe birleştirici unsur olarak hüseyini dizisi ve hüseyini türküler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 455-469.
- Kurt, B. (2016). *Malatya yöresi türkü söyleme geleneği ve Malatya türkülleri. (Yayınlanmış Doktora Tezi)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sargın, H. (2014). *Çankırı Âşıklık Geleneği ve Âşık Durmazî*, Çankırı Belediyesi Yayınları.
- Şakalar, A. (2024). Türk halk müziğinde felsefi motifler ve anlam dünyası. *Türk Müziği*, 293-311.
- Tezcan, M. (2004). Türk Kültürünün Simgesi Olarak Çankırı Yâran Kültürü, Yâran Kültürü ve Çankırı, II. *Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde (18-31. ss.). Çankırı.
- Uğur, A. (2015). Müzik coğrafyası: Türkülerdeki coğrafya. *Bilig*, (74), 239-260.
- Uygur, T. N. (2002). *Çankırı halk edebiyatı: türküler--maniler--ninniler*. Okuyan Adam yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Web Kaynakları

http1: Absarılioğlu, A. (2012). Geçmişten Geleceğe Dünya Kültür Mirasımız Yâran. (Erişim adresi <https://www.cankiri.gov.tr/kurumlar/cankiri.gov.tr/valilikyayinlari/dunyakulturmirasimi/zyaran/yarankitabi-1-24.pdf>), (Erişim tarihi: 03.03.2025).

EXTENDED ABSTRACT

Çankırı is one of the small provinces in Central Anatolia with its thousands of years of history, unique nature, rich cultural assets, and its most important naturel resource, the Salt Cave (Gümüş, 2020: 17).

Çankırı has been an important settlement center for many civilizations such as the Ethiopians, Paphlagonians, Romans, Seljuks and Ottomans throughout history. It is known that this region, which was connected to Kastamonu in the early periods, was located within the borders of Paflagonia and was divided between the commanders of Alexander the Great (Sargın, 2014: 4).

Çankırı Yâranı, which represents traditional conversation meetings in Çankırı, is an important element of the city's cultural identity and lifestyle. This tradition was included in the Representative List of Intangible Cultural Heritage by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) in 2010 (Gümüş, 2020: 34).

The words “Yaren” and “Yâran” are different in meaning. While “Yaren” refers to a single friend, “Yâran” means more than one friend or buddy (Tezcan, 2004: 19 as cited in Göç, 2018: 64).

In Yâran culture, religious, moral and social rules are transmitted in an integrated manner to each individual, hence to the “yâren”. As a requirement of this culture, yâranism is not limited to a certain period of time but continues throughout life. Yâran, as a multifaceted cultural structure, undertakes various functions such as recreation, entertainment, solidarity, education, social solidarity and ensuring that fine arts (music, literature, folk dances) are taught and loved (Çayır, 2011: 83).

In this study, the folk songs belonging to the Çankırı region, which are sung in Yâran meetings, were classified according to their themes, tone and measure structures. First of all, with this classification, it is aimed to protect, transfer and make sense of cultural heritage.

In addition, this study aims to record the forgotten folk songs and the social values they carry and transfer them to future generations. In the literature, it is expected to be an important contribution in terms of creating a source for folk music research, strengthening local identity and presenting Çankırı's music culture in a more systematic framework.

The data collection process started with the identification of folk songs belonging to Çankırı region in the TRT repertoire. The list of these folk songs was obtained from the official music archives of TRT. The 59 folk songs from the TRT repertoire of Çankırı region were compared with the Çankırı Governorship's Yâran book and it was determined that 33 of them were used in the

Yâran tradition. These 33 folk songs were examined in detail and classified one by one in terms of subject, tone and measure structure.

The theme of love is an important form of expression that reflects the emotional world and cultural values of the people and is transmitted through folk songs for generations.

It is seen that the most common theme is 'Love and Infatuation'; this theme stands out with 14 folk songs (42.42%). The theme of 'Longing, Separation and Expatriation' ranks second with 9 folk songs (27.27%). While 'Social Events and Public Occasions' occupies an important place with 8 folk songs (24.24%), the theme of 'Wedding' is covered in only 1 folk song (3.03%). This distribution shows that folk songs are largely shaped around universal themes such as individual feelings and longing, but social events also play an important role.

According to the findings obtained, although Uzun Hava pieces are included, it was seen that folk dance tunes are mostly used within the framework of a certain discipline and tradition. The most commonly used method in folk songs is the 4/4 method, which constitutes 36.36% of the study with 12 folk songs. This is followed by the 2/4 method, which constitutes 27.27% of the study with 9 folk songs. The 4/4+6/4 method accounts for 6.06%, while the 3/4+4/4, 5/4+4/4 and free methods have equal shares of 3.03%. It is seen that the folk songs are mainly composed in 4-stroke and 2-stroke measure structures, but different measure structures are also included.

When the notes of the folk songs were analyzed in terms of makam, it was determined that 9 of the 33 folk songs were in Hüseynî makam. The fact that Hüseynî is the most commonly used makam in Yâran folk songs of Çankırı region can be explained by the fact that folk songs are mostly in this tone throughout Türkiye. Hicaz (15.2%, 5 folk songs), Segâh (12.1%, 4 folk songs) and Uşşak (12.1%, 4 folk songs) tones are also among the tones commonly used in folk music and have an important place in the folk songs of this region. Among the less common tones are Karcıgar, Karcıgar Zemzeme, Mahur, Pençgâh, Zavil and Hüseynî-Karcıgar (3.0%, 1 folk song each). This shows that in addition to the dominant tones in folk music, there are also some rarely used tones.

In general, the tone distribution shows a diversity in accordance with the traditional structure of folk music. The prominence of tones such as Hüseynî, Hicaz, Uşşak and Segâh suggests that both emotional and dramatic expressions are dominant in these folk songs. In addition, the tones used largely overlap with the patterns common in Anatolian folk music and reflect the musical identity of the region.